

Etikk som konkurransefortrinn i internasjonal handel

Taler

Eva Joly

Dato

26 november 2001

Sted

Polyteknisk forening, Oslo

- 1 Jeg har inntrykk av at verden først den 11. september i år oppdaget at økonomisk kriminalitet fantes, at skatteparadiser fantes, og at vi står ganske avvæpnet overfor disse problemene.
- Hvorfor er det slik at vi i årtier har funnet oss i at kolossale pengestrømmer går ukontrollert gjennom stråselskaper og ukontrollert gjennom skatteparadis?
- 5 Hvorfor har vi ikke bekjempet dette før 11. september? Hvordan har det seg at etterforskningsorganene verden over er svake og at rettsapparatene våre er underbemannet?
- 10 Jeg tror en av årsakene er at vi har en veldig tvetydig holdning til dette problemet. For å vise tvetydigheten vil jeg bruke et eksempel fra Italia: Italienske dommerne har sendt to av sine statsoverhoder for retten. Den ene av dem hadde flyktet til Tunis og ble dømt i landflyktighet. I denne prosessen er 26 italienske dommere blitt drept. Man sier da at vi har tapt denne krigen mot politikerne.
- 15 Jeg påstår at vi ikke har tapt, men at mafiaen har vunnet.

Dagens leder i Italia, Berlusconi er blitt dømt to ganger for økonomisk uredelighet i første rettsinstans, men han er blitt frikjent to ganger i høyere rett, fordi sakene var foreldet. Men det betyr ikke at han ikke er skyldig.

20

- Før valget den 13. mai i år pågikk det fortsatt etterforskning av Berlusconis hederlighet, og et anerkjent revisorfirma hadde sendt en rapport til statsadvokaten i Milano som viste at Berlusconi hadde 64 stråselskaper i skatteparadiser, hvor det hadde passert ca. 700 mill. euro. Samtidig ble det sendt
- 25 en rapport til statsadvokaten i Napoli som konkluderte med at ingen visste riktig hvor Berlusconis penger kom fra. - Det hindret ham ikke å bli valgt, kanskje fordi han er formann i fotballklubben Milan som har vunnet 16 europamesterskap og at han eier det største mediekonsernet i Italia.

30

Dette er ingen spøk. Opplysningen stammer fra åpne kilder og er informasjon som er tilgjengelig for alle. Det viser oss at økonomisk kriminalitet ikke blir tatt alvorlig.

35

Dette fenomenet skrev en amerikansk sosiolog om allerede i 1936. Han fant at økonomisk kriminalitet ikke oppleves som alvorlig, fordi den angår fjerne mennesker. Man er ikke redd for slike forbrytere. De stjeler jo ikke håndveskene fra gamle damer. De stjeler bare hundrevis av millioner ved hjelp av omtanke og pennebruk.

40

Som dere kanskje vet, var Lichtenstein et av skatteparadisene i Europa som var totalt tette og som ikke samarbeidet. Lichtenstein kom på svarteliste, og i år var det for første gang på 20 år mulig å få ut opplysninger fra dette landet. Det interessante ved det er at vi i dag vet at en romersk dommer har fått 205 millioner kroner fra Berlusconi. Han fortjener å komme i skammekroken, derfor skal jeg nevne navnet: dommeren heter Renato Scilante. Det skjer imidlertid ikke noe, hverken med dommeren - han fortsetter å dømme - eller med Berlusconi.

45

Man kan forstå hvorfor de europeiske landene ikke er så energiske i etterforskning av den økonomisk kriminalitet. Det er fordi skatteparadisene har blitt brukt.

50

- La oss derfor snakke litt om hva skattparadisene blir brukt til. Hvorfor skal vi ikke ta vare på skatteparadiser? Hvorfor skal vi ikke ta vare på stråelskaper?

55

Stråelskapene eller trustene ble oppfunnet i korstorgstiden. Det var fordi at når engelskmenn reiste på korstog, trengte de noen til å bestyre sin eiendom, så de kunne være sikre på at den ikke ble underslått mens de var borte. - I dag er det ikke så mange korsfarere igjen, så den institusjonen trenger man ikke.

60

Man trenger kanskje trustene til å bestyre umyndiges og barns midler, men trusten blir brukt til mye annet. Jeg snakker om foreldreløse barn, fordi det er mange som tror at skatteparadiser er til for å beskytte stakkars utpressede norske statsborgere, slik at de skal slippe å betale skatt. Dette er et fikenblad. Skatteparadisene brukes fordi de er hemmelige, fordi det internasjonale rettsvesen ikke kan trenge gjennom skatteparadisene eller gjennom

65

70 stråselkapene. De er ganske enkelt laget med det formål at man ikke skal kunne trenge inn i dem.

Fremt til 11. september ble ikke dette opplevet som noe problem. Presidenten i USA nektet så sent som i juni i år å ratifisere en OECD-konvensjon til kamp mot skatteparadis. Buschs begrunnelse var at skatteparadis er en del av
75 menneskerettighetene. Han mener ikke det lenger i dag!

Det var altså lenge en tvetydig holdning til denne formen for kriminalitet, fordi skatteparadisene og stråselkapene er nyttige, både for den kriminelle og for den
80 legale økonomien.

Først den kriminelle. Verden har i dag over 200 millioner stoffmisbrukere, og det omsettes narkotika for ca. 400 mrd. USD hvert år. Disse pengene er ikke særlig interessante før de kan brukes. Pengene må hvitvaskes, slik at de kan tas
85 inn i den vanlige økonomien. Som en konsekvens av markedsliberaliseringen er det nå er mulig å hvitvaske penger industrielt, og det brukes skatteparadisene til.

90 I tillegg til de 400 mrd. fra narkotikahandel kommer et omtrent like stor beløp fra annen kriminalitet. Vi vet altså at det på verdensbasis er i omløp ca 1000 mrd. USD fra kriminalitet hvert år. En stor del av disse pengene blir hvitvasket og ser ut som om de er legitime. Til hvitvaskingen trenger man det jeg kaller døråpnere. Hverken storhandlerne innen narkotika eller prostitusjon kan dette,
95 jobben gjøres av profesjonelle rådgivere innen juss og økonomi. De hjelper til med å lage stråselkap i skatteparadis. Deres honorarer blir ikke hvitvasket, men resten av pengene blir det. Pengene går fra bank til bank og fra land til land før de kommer tilbake til Norge, til Frankrike eller hvor de nå kom fra.

100 Kriminelle penger kommer inn i vårt system, og vi har et tvetydig forhold til disse pengene. Mange mener at disse pengene er nyttige, for eksempel fordi de bidrar til å holde renten nede når de brukes til å kjøpe norske statsobligasjoner. Man kan derfor tro at de er en del av vårt økonomiske system. Men forskning utført av Verdensbanken viser at disse pengene ikke oppfører seg riktig som
105 andre penger, og at de derfor sender feil signal til sentralbankene og fremkaller pengekriser.

Men det er ikke bare kriminelle som bruker stråselskap og skatteparadis. De blir
110 også brukt av skikkelige, børsnoterte, europeiske og amerikanske firmaer. Det
har jeg opplevd i min etterforskning, og det var veldig overraskende. Når du er
et børsnotert firma og ønsker å kjøpe et annet, har du ikke alltid lyst til å si
veldig klart og tydelig fra om det. Og så har man sånne
kjedeligebørskommisjoner som krever at man skal signalisere oppkjøp til: 5 %,
115 10 %, 15 % eller 20 %. Det er ikke alltid man har lyst til å fortelle om dette, fordi
da ødelegger man businessen.

Inside trading er en veldig lukrativ business. Det er veldig raskt og lettjente
120 penger, og det er vanskelig å bli tatt, på grunn av dårlige kontrollorganer. Derfor
er den enkleste måten å gjøre et kupp på, å kjøpe opp aksjer i det firmaet du
sikter inn på gjennom et stråselskap i et skatteparadis. Gjennom et banklån i
skatteparadiset til stråselskapet er det mulig for dette å kjøpe opp hva du vil.
Siden, når firmaet vårt offentlig gir sitt "take over bid" kommer det lille
125 stråselskapet med salg av sine diskret oppkjøpte aksjer. De pengene du tjener på
den måten kan du ta ut og legge i en "svart kasse". Denne kassen kan brukes til
mye, for eksempel til å kjøpe den seibåten du seiler med på Tjøme om
sommeren, eller du kan bruke pengene til korrupsjon.

130 Det som er tydelig i dag, er at korrupsjonspenger ikke er kriminelle i
begynnelsen. Det er bare samme mellommenn og samme strukturer som ved
hvitvasking av penger fra kriminell virksomhet. Korrupsjonspenger kommer fra
legale firmaer, på ulovlig vis, enten ved inside handel, falske fakturaer eller ved
innkjøp av fiktive intellektuelle tjenester.

135 Dette er ikke eventyrfortelling. Det er virkelig, det vet vi gjennom konkret
etterforskning.

Et eksempel. I fjor fant sveisiske etterforskningsdommere ca. 600 mill. USD på
140 sveitsiske konti som tilhørte Muhammed Abacha, sønn av Sadi Abacha, den
nigerianske diktatoren som døde i 1998. Når de fulgte pengene, fant de at
mange av pengene var i City-banker i London og mange var i banker i Paris.
Etter hvert ble det mer enn 1 mrd. dollar de fant. - 1 mrd USD som tilhører en
fysisk person. Det er like mye penger som WHO mener skal til for å forhindre at
145 svangre kvinner Syd for Sahara får HIV-infiserte barn.

Vet dere hvor disse pengene kommer fra? I dag er det offentlig kjent. De stammer fra et fransk hederlig helsefirma og en hederlig tysk aluminiumprodusent. Det man kan lure på, er om Nigeria kjøpte en aluminiumfabrikk fordi landet trengte den, eller fordi Abacha fikk en mrd. USD. Det er det første spørsmål man kan stille seg.

Men pengene fra det tyske firmaet ble ikke tatt ut direkte fra Deutsche Bank, det tror jeg ikke, men fra aluminiumfabrikkens hemmelige kasse. For at det tyske etterretningsvesen ikke skal få tak i dem. Men etterforskerne har funnet pengene på Abachas konti.

Her dreier det seg om penger fra den regulære omsetningen i skikkelige firmaer som er blitt svartvasket, slik at de kan brukes kriminelt. Og det er det stråselkap og skatteparadis blir brukt til.

Det er interessant å se hvorledes bankene behandlet dette problemet. Det er mange penger, og den gamle diktatoren hadde brukt 42 banker for å få pengene inn til sønnen, de fleste av dem i City i London. England er et av verdens største demokratier og de har undertegnet alle konvensjoner som finnes til kamp mot hvitvasking av penger. - Men politiet trenger ikke inn i City. City har sitt eget politi, og de har aldri vært villig til internasjonalt samarbeid. City er et sted som er like sikkert som De hollandske Antiller.

Men ettersom Sveits la press på England og hjalp de nigerianske autoritetene med å finne ut hva som hadde skjedd, så gikk England med på å foreta en forsiktig etterforskning gjennom den helt nyopprettede Financial Commission. En institusjon som hadde ganske liten makt. De fant at av de 42 kontiene var 15 i banker som ikke hadde anvendt de sikkerhetsreglene som England har forpliktet seg til å følge. 15 av verdens største banker, i år 2000, i et av verdens største demokratier, følger ikke reglene i de konvensjoner England har undertegnet for å bekjempe hvitvasking.

Hvorfor tolerer England det? Svaret er veldig enkelt. Det er fordi de tjener penger på det, fordi inntekten fra City utgjør en vesentlig del av Englands nasjonalprodukt. Og ettersom hemmelighold er en del av beskyttelsen, så er man ikke særlig påpasselig.

Vi fikk først vite navnet på disse 15 bankene i oktober i år. Kommisjonen som etterforsket saken hadde ikke lov til å fortelle hvilke banker som ikke hadde fulgt reglene. Blant de 15 bankene, som i år 2000 ikke respekterte reglene, er noen av verdens største, slike som Commerz Bank, BNP Paris, Credit Suisse, Goldman Sachs, Barclays, North West, City Bank, First Boston og Union Bank, samt sju nigerianske banker.

Det er kanskje ikke så underlig at de sju nigerianske bankene ikke fulgte de internasjonale konvensjonene, men jeg synes det er litt underlig at de vestlige bankene overtrer reglene.

Da kan man jo se hvilken effekt konvensjoner har, og hvilken effekt lovene har. Den er ikke særlig sterk. Derfor er det ikke bare konvensjoner og lover som skal til, men vilje. Det skal politisk vilje til. Og den politiske viljen fantes ikke frem til 11. september i 2001.

Det man trenger som et minimum, er lover som forhindrer hvitvasking og konvensjoner som gjør samarbeid over landgrensene mulig. Dette er en nødvendig men ikke tilstrekkelig betingelse.

Mange land har ikke denne lovgivningen. Israel har den ikke, Libanon har nettopp fått den. Libanon nektet samarbeid frem til juli i år. Men så kom de på svarteliste, og det å komme på svarteliste har økonomiske konsekvenser for landet. Alle pengestrømmer fra land på svartelisten blir ansett for å være potensiell hvitvasking. Russland er blant landene som er svartelistet.

Så hva har Vesten gjort for å bekjempe denne sykdommen? Vi har altså laget internasjonale konvensjoner, men for eksempel Østerrike hadde ingen hvitvaskingslovgivning frem til 1997/98, og var dermed et smutthull. En av grunnreglene for internasjonalt samarbeid om etterforskning er at forholdet skal være straffbart i begge land. Siden Østerrike ikke hadde lover mot hvitvasking, kunne landet brukes som et mellomledd for å hindre mulighetene til å følge en pengestrøm.

I 1989 opprettet de sju mest industrialiserte landene et eget organ for å bekjempe hvitvasking: Financial Actions Passports. Jeg tror det er det eneste organet som har gjort noe effektivt mot hvitvasking av penger, fordi de har oppfunnet det de kaller svartelisting. Denne svarteliste ble laget for første gang i fjor, og der var blant annet Lichtenstein, Russland og Israel på listen.

225 For et par dager siden ble sjefen for den sveitsiske filialen Leumi Bank, en israelsk bank, sagt opp på dagen av den sveitsiske bankkommisjonen fordi han ikke hadde utvist forsiktighet nok. Det er veldig positivt.

Ting har forandret seg etter den 11. september, fordi da gikk det opp for hele
230 verden at ikke noe enkelt land kan bekjempe denne kriminaliteten alene. Nå lever vi i en verden hvor alt flyter fritt, mennesker, varer og penger.

Grunnlaget for EU er fri flyt av mennesker og varer. Men det er ikke fri flyt på etterforskere og rettsapparat. Etterforskningen og rettsapparatet er fremdeles
235 totalt nasjonale.

Dette er en grunnleggende selvmotsigelse. Kriminaliteten er totalt internasjonal og rettsvesen og etterforskning er totalt nasjonal. Derfor er det vanskelig for Økokrim å vite hva som foregår, for eksempel på De nederlandske Antiller, og
240 det er vanskelig å vite hvor pengene kommer fra. Økokrim er helt avhengig av å få hjelp fra de lokale rettsapparater, og det får de som regel ikke!

Det at kriminaliteten er totalt internasjonal, og forsvaret mot den nasjonalt, er den store vanskeligheten, og det er noe av det vi prøver å rette opp med de
245 internasjonale konvensjonene. Men konvensjonene bygger på at det skal være vilje til å anvende dem. Erfaring viser at for eksempel i England har den viljen ikke vært særlig sterk frem til i dag. Og så er det mange land som ikke har undertegnet disse konvensjonene, og der er det intet å gjøre. Derfor kan man i dag være temmelig sikker på at om man bruker for eksempel en bank i Russland
250 eller en bank i Israel, så er det ganske sikkert at det ikke kommer ut opplysninger derfra. Dette er de største selvmotsigelsene i den internasjonale kampen mot hvitvasking.

Det gikk opp for verden etter terroraksjonen den 11. september, at selv ikke verdens største militærmakt kan ordne opp med terrorismen alene. Til det
255 kreves det internasjonalt samarbeid. Og da gikk det opp for politikerne at dette er et veldig viktig spørsmål, og at folk forlanger at man skal gå hurtigere frem.

I Europas har vi brukt over 20 år på å bli enige om at det skal være forbudt å bestikke funksjonærer i nabolandet. Vi kan umulig bruke like lang tid på å
260 komme frem til en internasjonal konvensjon om samarbeid for å bekjempe hvitvasking og skatteparadis.

Vi har i dag ikke noe overordnet internasjonalt rettsapparat. Vi har ingen

overordnet domstol som tar seg av disse formene for kriminalitet.

265

Konvensjoner har vi hatt siden 1713. Den første, Utrecht-konvensjonen var mot sjørøveri. Protestantene og katolikkene kapret skip fra hverandre, og det var ansett som all right så lenge man ikke kapret skip fra egen leir. Men kapervirksomheten tok overhånd, og det ble et økonomisk problem. Da man ble enige, tok det 10 år å bli kvitt sjørøverne, og antall sjørøvere gikk ned fra 2000 til 200. Det er et bevis på at man kan når man vil og det er politisk vilje til internasjonale avtaler.

270

Det verden ikke har i dag, er en internasjonal domstol og et internasjonalt etterforskningsapparat. Det finnes ikke noe europeisk FBI, og det finnes ikke noe organ som strekker seg over kontinentene. Det er bare fritt samarbeid. Så er det også slik, at hvert land behandler sine saker, og de blir høyere prioritert enn de andres.

275

I Frankrike har vi hatt terror i 20 år. Vi hadde et stort angrep på metroen i Saint-Michel i juli 1995. Våre etterforsker fant ut hvem som sto bak dette terrorangrepet og hvem som hadde finansiert det. De fant hans adresse og telefonnummer. Han bodde i London, og der fikk han bo trygt i seks år. Han ble utlevert først etter den 11. september. Frem til da var engelskmennenes forklaring og fortolkning av individuell frihet slik at han ikke kunne bli overlevert til Frankrike for forhør. Det tok seks år før vi fikk ham ut. Det samme skjedde også med en person som var mistenkt av amerikanerne for å ha finansiert angrepet på deres ambassader i Afrika i 1998. Han ble heller ikke utlevert fra England.

280

285

290

Derfor er en av de første tingene vi prøver å få til nå en internasjonal arrestordre som er gyldig i alle europeiske land. Det vil bety at en fransk arrestordre kan bli fullbyrdet i England eller i Spania, osv.

295

Slik er det ikke i dag. Selv England og Skottland har ikke kunnet forene sin strafferett, til tross for at disse landene har vært i union i mange år og har en veldig rik felles kultur.

Det er veldig stor forskjell på fransk rett og på norsk rett, for eksempel. Derfor ligger det både store forventninger til sterkere internasjonalt samarbeid, samtidig som det vil være en arbeidskrevende prosess. Men det er den veien vi må gå.

300

305 Status i dag er ganske svart. De smutthullene som er laget og som vi har tolerert i alle disse årene, som mange av våre lands borgere har benyttet kollektivt, de forsvinner ikke over natten. Mange lever av dem og mange tjener penger på dem.

310 Så tenker kanskje mange av dere at dette angår ikke Norge, for vi er et gjennomsliktig, snilt og hyggelig land, med få innbyggere og hvor det er så stor likhet. Jeg tenkte kanskje vi skulle snakke litt om det før vi går videre.

315 Det jeg snakker om nå, er ting som det er veldig vanskelig å få konkrete tall på. Det er mange åpne kilder. Det har vært etterforsket, men det er få vitenskapelige arbeider som har undersøkt: Hvor stor er korrupsjonen i Norge, hvor stort er omfanget av det økonomiske sviket i Norge?

320 I følge et foredrag av Helge Kvamme, har Price Waterhouse Coopers laget en studie som har gått over to år i 15 europeiske land og som omfatter 3 400 firmaer, hvorav 246 norske organisasjoner. Det var lagt vekt på å få til et statistisk korrekt utvalg, med både små og store firmaer, hvorav mange har over 400 millioner Euro i omsetning og som omfatter alle typer virksomhet: industri, finans, shipping, handel og service.

325

330 Forretningsførere, statsansatte og ledere av ideologiske foreninger ble bedt om å om å svare på spørsmål: Hvor mange ganger har du vært i kontakt med økonomiske forbrytelser i de siste to årene? Det kan være underslag, falske årsregnskap, bedrageri, korrupsjon.

335 Svarene viste at dette forekommer hyppigere i Norge enn gjennomsnittlig i Europa. I Norge er hyppigheten 34,9 %, mens middeltallet for Europa er 28 %. Over en tredel av de spurte firmaene i Norge har altså vært i kontakt med organisert kriminalitet i løpet av de to siste årene, og hvert tilfelle har det kostet i gjennomsnitt 1,5 mill kr.

Det er ett argument mot at vi skal gå rundt og tro at dette ikke angår oss.

340 Så til noen avisutklipp. Jeg vet ikke hvordan det går med Kværner i kveld (26-11-

01), men det er det sikkert noen her i salen som vet. Det angår ikke meg annet enn gjennom lesning av Financial Times.

345 Det jeg har sett, er at det er 30 000 ansatte i Kværner, og at bedriften har milliarder i gjeld til norske banker. Det er klart at en konkurs i Kværner vil ha store økonomiske konsekvenser for mange. Det vil man unngå. Kriseforhandlingene har vart lenge, og man har vært veldig glade for å finne en investor. Så leser jeg at det er Yukos, som er Russlands oljeselskap nummer to.
350 Det er ledet av Michael Khodorkovskij, som er 37 år og er multimilliardær.

Hvilke muligheter har vi i dag til å si at vi ikke vil ha noe med deg å gjøre? Dette er Russlands nest største oljeselskap. De har 4 milliarder dollar i kontanter og kan kjøpe Kværner om de vil. Det er det ikke noe å si noe om.

355

Vi vet at 80 milliarder dollar av den europeiske hjelpen til Russland er blitt underslått. Det var skandalen som ble kjent gjennom Republic Bank of New York for to år siden. De har brukt stråelskap i skatteparadiser.

360 Den europeiske hjelpen til det russiske folk har ikke kommet det russiske folket til gode. Hjelpen er kommet en helt spesiell gruppe russiske forbrytere til gode. Russland har spesialforbrytere som er en blanding av mafia og funksjonærer, forhenværende etterforskere i politiet. Det vet vi. Men hva som er originalt, er at de som kanskje skal underskrive den emisjonen Kværner setter opp til, det er
365 ikke Yukos, men et veldig lite stråelskap. Men hva gjør det? De har jo penger. Det er det som er viktig. Slik at dette angår dere, som det angår alle andre.

Retten til å vite hvem som ligger bak stråelskapene burde også gjelde i Norge. Norge har undertegnet OECD-avtalene, og i Norge kan ingen opprette en
370 konto uten at man redegjør for hvem man er. Det kan man fremdeles i Isle of Man, altså på Kanaløyene.

Der kan man opprette konti og selskaper uten at noen annen enn den bonden som foretar registreringen vet hvem du er. Det finnes ikke noe register hvor man
375 skriver inn navnet til den som formuen bestyres for. Det er jo veldig greit, for da kan man jo forandre på navnet under vegs.

Jeg vet ikke hvor mange saker Økokrim har ført hvor det er felt dom for inside-trading, men jeg leste i avisen at fire toppsjefer i Tomra har kjøpt aksjer, før en

nyhet ble kjent i markedet. Det har stått i Dagens Næringsliv at det finnes lydbånd hvor man hører at det blir bedt om innkjøp av 800 000 aksjer til fire toppsjefer. Da nyheten ble kjent, gikk aksjene opp 10 %. Det tyder jo på at man også i Norge kunne ha mistanke om at det forekommer inside-trading.

385 Jeg tror derfor vi kan slå fast at disse problemene også angår Norge.

Jeg lurer på hvorfor dere tolererer at berømte nordmenn har skatteparadisfirmaer. De kan si hva de vil, om det sier så mye. Men om det er slik at vårt skattevesen er så fryktelig at det er nødvendig å unnsnippe det, om
390 regelverket for shipping er så grusomt at noen firmaer trenger å bli registrert i skatteparadis? Da er det den norske skatteloven man må gjøre noe med. Da er det strukturen her i landet som må forandres, slik at vi fortsatt kan ha kontroll over pengebevegelsene. Bivirkningen av skatteparadiser er også den juridiske immuniteten og de mulighetene det gir til å skape formuer det ikke er kontroll
395 på hvor kommer fra.

Så nå er vi enige om at disse problemene også angår Norge, men jeg tror ikke Norge er et hvitvaskingsland.

400

Jeg har også et par andre ting jeg vil vise dere.

Da jeg i sted snakket om den tvetydige holdningen Europa har hatt til disse
405 problemene, brukte jeg Berlusconi som et eksempel. Vi kunne også snakke om statsoverhodenes immunitet. Man har oppdaget at en del statsoverhoder er totalt korrumperte. Suharto i Indonesia har underslått kolossale beløp. Kommisjonen i US Senat har etterforsket blant annet City Bank og fant at Kongo fra Rwanda hadde over 100 millioner dollar de ikke kunne redegjøre for.

410

Det er en internasjonal tradisjon at statsoverhoder som er i funksjon har immunitet. Fransk høyesterett slo den 13. mars 2001 fast at det ikke kunne drives etterforskning overfor Khadafi, det libyske statsoverhodet, i forbindelse
415 med nedskytingen av et DC10 fly i 1989. Siden han er statsoverhode kan man mistenke ham, men ikke drive etterforskning for å stille ham for retten. Dette er bekreftelsen på en regel som finnes. Så om verden har kriminelle statsoverhoder, så kan man ikke straffe dem, fordi de i dag etter tradisjonell internasjonal rett

420 har immunitet.

Det var det Pinochet trodde han hadde. Pinochet som var ansvarlig for fengsling og henretting av mange mennesker, laget først en amnesti-lov. Det samme har man gjort flere ganger i Frankrike, laget en lov som gir politisk amnesti, særlig
425 for finansiering av seg selv, for å redde seg selv og sine partier. Nå tør politikerne ikke gjøre det mer.

Men Pinochet laget amnestilov, og så oppnevnte han seg selv til livsvarig senator, altså folkevalgt medlem av parlamentet. Det gir immunitet. Men dette
430 er vulgære måter å gjøre det på. Berlusconi gjorde det mye finere. Vet dere hva han gjorde? Han har forandret på straffeloven.

Dette kan dere lese om i Financial Times for 26. september. Italia hadde laget en konvensjon med Sveits om oversending av bevismateriale, og det angår blant
435 annet Berlusconis personlige firma. Han har bare laget en bitte liten forandring på straffeloven som gjør at man ikke kan bruke dette bevismaterialet, om det ikke er stemplet på en helt spesiell måte. Hvis ikke skal det bare forkastes og kastes i papirkurven. Den loven gikk gjennom.

440 Dette er statsoverhodeoppførsel i verdens sjuende største industrinasjon.

Vi har i Frankrike boende hos oss en person som ligner på lederen for Yukos. Han heter Boris Borisovskij og påstår at han har kontroll over 40 % av den russiske økonomien og anslår sin personlige formue til mellom 7 og 40
445 milliarder dollar. Han er også i 40-årene, og han har kjøpt en villa i Frankrike til 30 millioner dollar. Og det er ikke noe å gjøre med det!

Sånn er status per i dag. Det er langt å gå, og det er sterke krefter imot. Fordi, som dere skjønner: Vi lever i en økonomisk verden, hvor økonomi er det
450 viktigste i livet. Politikerne har ikke lenger mye innflytelse. Politikerne bestemmer lite granne, særlig på interne regler. Det har de makt over. Men de virkelige tingene bestemmer de ikke lenger over, det er det markedet som avgjør, og markedet er internasjonalt.

455 Siden det har vært et behov for hemmelige finanssteder, så har vi fått slike. Den eneste måten vi kan bli kvitt dem på nå, er gjennom å skape en folkeopinion mot skatteparadis og stråselskaper.

460 Da skal jeg komme litt inn på etikk. Særlig dere nordmenn husker den berømte FN-rapporten fra Gro Harlem Brundtland om bærekraftig utvikling fra 1987.

Bærekraftig utvikling dreier seg om å dekke nåtidens behov uten å trekke veksler på fremtidige generasjoner behov. Det vi må fastslå, er at med den måten vi har
465 oppført oss, er de fattigere blitt fattigere og de rike rikere.

De afrikanske landene er fattigere enn de var for 40 år siden. Det hjelper ikke hva vi sier, slik er virkeligheten. Det at europeiske firmaer benytter seg av korrupte ledere i Afrika, under dekke av det er i vår industris interesse, gjør at vi
470 deltar i denne prosessen. Vi fratar utviklingslandene en del av deres naturlige ressurser, til vår egen fordel, ved å korrumpere.
Det er for meg en form for bedrageriimperialisme. Da gjør vi det slik at vi ødelegger grunnlaget for de fremtidige generasjoner.

475 Situasjonen er så katastrofal, at selv før angrepet den 11. september sa lederen for IMF at vi har tapt for mye tid, og bare har noen få år igjen for å få til forandring.

Jeg tror at opptøyene vi nå ser i forbindelse med de store handelsforhandlingene
480 (WTO), skyldes at mennesker fra det sivile samfunn ikke lenger har tillit til at regjeringen tar seg av de vesentlige tingene. De stiller opp og lager demonstrasjoner, hvor de bruker kraftige virkemidler, fordi de vil ha andre verdier, de vil at hensynet til menneskelige behov også hos fremtidige generasjoner skal bli dekket.

485 Ettersom de virkelige aktørene i vårt økonomiske liv er de store internasjonale firmaene, så hviler dette etiske kravet ikke bare på regjeringene, men også på firmaene.

490 Og jeg tror ikke det er noen fremtid uten at vi tar inn over oss de etiske krav.

Etikken er forskjellig fra moralen. Moral har mye med personlige verdier å gjøre, mens etikk er mål som fellesskapet setter opp. Og det jeg tror, og det jeg håper, er at firmaene tror at hvis de ikke tar hensyn til verden rundt seg, så vil kanskje
495 brukerne, kanskje borgerne gjøre opprør. De som har handlekraft vil forlange at det også skal tas hensyn til etiske krav.

Det er ikke bare aksjekursen, ikke bare lønnen til de ansatte, det er også hva vi
500 gjør med miljøet det dreier seg om. Dette har en del firmaer begynt å arbeide
med.

I følge en artikkel fra Le Monde fra 1997 gir for eksempel Volvo, Unilever og
Shell hvert år ut en etisk årsrapport, hvor de forteller hva de har produsert, hvor
505 mange mennesker de har sagt opp på grunn av korrupsjon, etc.

I rapporten fra Shell for 1998 kunne vi lese at de hadde gitt tre personer sparken
for korrupsjon og at de året før hadde sparket 27 personer for det samme. De
skriver helt tydelig hvilke økonomiske spilleregler de følger. De setter opp som
510 prisnipp at de ikke vil gripe inn i Angolas indre anliggender, eller Kongos eller
Rwandas. De skriver at de nekter å finansiere politiske partier. De skriver hvilken
miljøpolitikk de følger, og at dette ikke bare gjelder de ansatte, men også
underleverandørene og bedriftens omgivelser. Det vil si at de lager en rapport
om det ansvaret de tar overfor fellesskapet og ikke bare til aksjonærene, ikke bare
515 til de amerikanske pensjonsfondene. Shell hadde i 1998 sagt opp 69 kontrakter
fordi kontraktspartnerne hadde brutt firmaets etiske prinsipper, mot 95 året før.
Dessuten hadde de frivillig redusert sitt utslipp av CO2 med 5 % i forhold til
1980.

520 Jeg tror at dette er noe en bedrift kan kommunisere, og at slik rapportering kan
være et konkurransefortrinn. Det viser at vi har forstått hvilken verden vi lever i,
og dette spillet vil vi ikke være med på. Vi betaler markedspris, og vil ikke skaffe
oss kontrakter gjennom bestikkelser. Vi setter ikke inn 50 millioner dollar på en
statsråds personlige konto for at han skal gi oss en 30-års kontrakt på olje til 10
525 dollar per fat.

Hva skal vi gjøre da? Hvordan skal vi nordmenn oppføre oss i Afrika, når
amerikanerne, franskmennene eller spanjolene ikke følger samme regler? Jeg tror
mye på eksemplets makt. Jeg tror at Norge står i en spesiell situasjon i verden på
530 mange måter. Vi er for eksempel frivillig bidragsyter til FN.

Og så tror jeg på betydningen av å forstå forhandlingsmotpartens psykologi.
Har du med en afrikaner å gjøre, må du vite at han har ansvaret for sin landsby,
og han forventer at når han forhandler med deg, skal hans landsby få det bedre.

535

Det er kanskje en annen måte å gjøre ting på, at man gir penger til en humanitær bevegelse som kan bygge helsestasjoner eller lignende.

540 Og så tror jeg at korrupsjon er inflatorisk. Man begynner på to prosent, og så stiger det til tre og så ender man på 40 %. Bestikkelser gir bare et midlertidig fortrinn. Det gjelder å ha langsiktig utvikling, og å ha en oppførsel som gjør at man sikrer kontrakter på lang sikt. For å få til det, man kunne antesipere hva folk vil forlange.

545

Den skaden det kan påføre et firma som blandes inn i en skandale er så stor, at det er en risiko man ikke bør ta. Dette har vi sett i Frankrike flere ganger.

I et firma hvor lederen hadde brukt noen hundre tusen fra firmaets kasse på sitt
550 badeværelse, sank aksjekursen radikalt da dette ble kjent.

I Frankrike kan et firma bli dømt for svik, og firmaet kan bli dømt for korrupsjon, og man kan dømme det til døden. Et firma som blir dømt for korrupsjon kan bli dømt til å legge ned virksomheten. Rettsapparatet er
555 uavhengig, derfor hjelper det ikke hvor mange politikere man kjenner. Straffen kan bli streng og bøtene høye.

De medlemmer av en bedrifts ledelse som går inn i en korrupsjonsavtale, tar en betydelig personlig risiko, og de kan komme til å måtte betale dyrt. Derfor er det
560 en veldig alvorlig risiko i forbindelse med korrupsjon, både for firmaet og for bedriftsledelsen.

Et eksempel er Thomsons salg av fregatter til Taiwan. Frankrikes utenriksminister, som ble dømt i første rettsinstans sa, i et intervju i Le Figaro i
565 forbindelse med rettssaken, at han visste at det hadde vært stor korrupsjon og at Thomson hadde betalt 5 milliarder franc. Dette er ikke bevist, det er bare han som sier det, men en slik uttalelse skaper stor økonomisk risiko for Thomson. Hvorledes skal firmaet håndtere dette i sine bøker. Skal de ta det inn som en risiko, eller må det føres som en forpliktelse, eller hva?

570

Siden denne kontrakten er underlagt amerikansk lov, kan kontrakten bli annullert dersom det blir påvist korrupsjon. Dette innebærer altså en meget stor økonomisk risiko.

Veier man opp den etiske risikoen og den personlige risikoen og den juridiske risikoen, da bør konklusjonen være at man ikke skal skaffe seg kontrakter gjennom bestikkelse.

580 Jeg synes at det bør være Norges standpunkt og at dere her som er beslutningstakere, skal forlange av England at deres trustfirmaer avskaffes, eller begrenses til trusts for forelderløse barns midler. Dere skal forlange at Kanaløyene ikke lenger skal kunne være skatteparadiser for nordmenn eller for andre, og at økonomien skal bli mer gjennomsiktig.

585

Det er livsviktig for oss i dag at vi kan klare å følge pengene, slik at de ikke kommer i sorte hull. Terroristenes penger kommer sannsynligvis ikke fra kriminalitet. Det som gjør disse pengene kriminelle, er det de blir brukt til.

590 For at vi skal ha en mulighet til å følge opp at lovlige penger ikke blir brukt til kriminell aktivitet, må vi kunne vite hvem som er stråmann og hvem som står bak. Det vet vi ikke i dag.

Vi vet for eksempel at det ble spekulert mot reassurranseselskaper og flyselskaper
595 umiddelbart før 11. september. I dag har vi ikke mulighet til å følge denne saken oppover, for å finne frem til hvem som ga ordre til disse spekulasjonskjøpene, hvem som er hjernen og hvem pengene kom fra. Det spørsmålet kan vi i dag ikke besvare!

600 Før 11. september kunne man si: Det er bare penger det dreier seg om. Det er vår måte å leve på, våre demokratier og vår fremtid det handler om.

Kilde

www.old.polyteknisk.no

605

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/etikk-som-konkurransefortrinn-i-internasjonalt-handel>

610